

НАЙПОЕТИЧНІШИЙ РОМАН СТЕНДАЛЯ

Така репутація роману «Пармський монастир» давно встановилась на батьківщині письменника і була стверджена французьким літературознавством ХХ століття. Чи не найвідоміший вчений-стендалезнавець А. Мартіно в 1956 році опублікував статтю «Поезія Стендадля», в якій показав, що поезія проймає всю художню творчість письменника і найяс-кравіше втілення знаходить у романі «Пармський монастир». Інший відомий літературознавець М. Бардеш твердить у книзі «Стендалль-романіст», що в цьому романі «поезія всюди» і називає його автора «одним із най-справжніших (*plus véritables*) поетів XIX століття». Названі та інші дослідники констатують, що роман має два основні аспекти — поетичний і політично- побутовий, але домінуючим, визначальним вони вважають перший із них. До цього слід додати, що художня стратегія твору полягає у зниженні другого, політично- побутового аспекту і піднесенні, своєрідній апології аспекту поетичного.

Тут доцільно надати слово авторові. Підходячи до фінальної частини «Пармського монастиря», Стендаль вибачається перед читачами за те, що змушений залишити на певний час перший його аспект і зануритися «в політику». «Політика в літературному творі, — пише він, — це постріл з пістолета серед концерту, річ груба, але така, що її неможливо обійти увагою.

Нам доведеться зараз говорити про отидні речі, про які з різних причин воліли б промовчати, але про них необхідно сказати перш ніж перейдемо знову до подій, що належать до нашої сфери, до того, що розігрується в серцях наших геройів».

«Сфера вдачі наших геройів» і є поетичним світом роману «Пармський монастир» і воднораз домінуючим аспектом в його структурі. Та й загалом поезія Стендадля саме в серцях геройів, їхньому внутрішньому світі, але геройів не звичайних, тобто таких, що не сходять до середовища, його лицюсті й мізерії, а протистоять йому. Але про це мова далі.

Сказане тут усіляко розбігається з тими інтерпретаціями «Пармського монастиря», яких дотримувалося радянське літературознавство, вбачаючи в ньому передусім соціально-політичний роман і цінуючи його головним чином за «нишівне викриття реакційного режиму Реставрації». Це надміру соціологізоване й політизоване тлумачення, яке чітко прив'язувало роман до політичної історії початку XIX століття й редукувало його позачасовий загальнолюдський зміст, перетворилося на стійкий сте-

реотип, що й нині позначається у нас на його прочитанні. Це засвідчується, зокрема, навчальними посібниками, котрі успішно регенерують названий стереотип.

«Пармський монастир» був останнім завершеним романом Стендалья, створеним десь за три роки до його смерті. Небезпідставно він вважається підсумковим твором письменника, в якому його життєвий досвід, духовні шукання й колізії, характерні теми й мотиви творчості знайшли завершене, найбільш повне і вільне вираження. А це тим більш зобов'язує хоча б у загальному обрисі представити життєвий і творчий шлях його автора.

Справжнє ім'я і прізвище письменника Анрі Бейль, а Фредерік Стендаль — один з його псевдонімів, до якого він найчастіше вдавався. Народився Анрі Бейль 23 січня 1783 року в Греноблі на півдні Франції, в сім'ї адвоката. Йому було сім років, коли померла його мати, яку він, за його спогадом, «любив божевільно». З батьком, людиною освіченою, але суchoю й педантичною, стосунки не склалися ще в дитинстві, і вони лишилися чужими на все життя. Власне, в дитячі роки він не мав сім'ї, і ця «бездомність» позначилася на його характері, на «кочівному» стилі життя без постійного пристанища чи домашнього вогнища. Освіту майбутнього письменника здобував у гренобльській Центральній школі, новому навчальному закладі, створеному революцією 1789—1799 років, де основна увага приділялася природничим та точним наукам і громадянському вихованню. Найбільшу любов і здібності він виявив до математики, — «науки, яка не терпить лицемірства» за його пізнішим визначенням, — і після закінчення Центральної школи був направлений у столичну Політехнічну вищу школу.

Восени 1799 року Анрі Бейль приїхав до Парижа, якраз на другий день після 18 брюмера, державного перевороту, вчиненого генералом Наполеоном Бонапартом, який проголосив себе першим консулом. В Політехнічну школу він так і не вступив, натомість записався в армію і взяв участь в італійському поході генерала Бонапарта 1800 року. Це була його перша зустріч з Італією, країною, яка назавжди причарувала його і посіла визначне місце в його житті і творчості. Та ще перед італійським походом він почав писати і в нього визріло рішення стати письменником. Самому собі він уявлявся як «спостерігач, прикомандирований до армії, але покликаний писати комедії...»

Наприкінці 1801 року Анрі Бейль йде у відставку і повертається в Париж з твердим наміром присвятити себе літературі, «зрівнятися з Мольєром». В його біографії настає трирічний «період самовиховання», заповнений інтенсивною самоосвітою й літературними вправами. Він вивчає філософію, естетику, літературу, театр, починає працювати над кількома комедіями, але жодну з них не завершує. У філософії він схильяється до сенсуалістичного матеріалізму, який назавжди стане філософським підґрунтям його світогляду. В естетиці й літературній творчості дотримується класицистичних орієнтацій, але не на «старий класицизм» XVII століття, а на так званий революційний класицизм, який був домінуючим напрямком французької літератури й мистецтва періоду Революції. Онтологічні підвалини класицистичної доктрини ним не заперечуються, але на перший план виходять громадсько-політичні завдання і виховання «ресурсіліканських чеснот». Від цієї естетико-художньої системи Стендаль згодом відійде, приєднавшись до романтичного руху, залишивши хіба що стильовий постулат, за яким письменник має з «ма-